

2. Тищенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.
3. Криминалистика : учебник / отв. ред. Н.П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2005. 781 с.
4. Антонян Ю.М. Особо опасный преступник : монография. Москва : Проспект, 2014. 310 с.
5. Волконская Е.К. Предупреждение насильственных преступлений: уголовно-правовой и криминологический аспекты : монография. Москва : Юрлитинформ, 2014. 184 с.
6. Еникеев М.И. Юридическая психология : учебник. Москва : НОРМА, 2005. 624 с.
7. Шалгунова С.А. Особа насильницького злочинця : монографія. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2012. 548 с.
8. Корнякова Т.В. Криминологічні засади запобігання органами прокуратури злочинам проти довкілля : монографія. Київ : Ін-Юре, 2011. 408 с.
9. Кулик О.Г., Наумова І.В., Бова А.А. Злочинність в Україні: фактори, тенденції, протидія (2002–2014 рр.) : монографія. Київ : ДНДІ МВС України, 2015. 362 с.
10. Турлова Ю.А. Екологічна злочинність в Україні: кримінально-правові та криминологічні засади протидії : монографія. Київ : Знання України, 2018. 459 с.
11. Дубовик О.Л. Коррупция в сфере лицензирования природопользования и регистрации воздействий на окружающую среду. *Организованная преступность, терроризм и коррупция: криминологический ежеквартальный альманах*. 2003. Вып. 1. С. 39–49.
12. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 р. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>.
13. Владимиров В.А., Левицкий Г.А. Субъект преступления по советскому уголовному праву : лекция. Москва : НИИРИО Высшей школы МООП РСФСР, 1984. 59 с.
14. Шульга А.М. Особливості суб'єкта злочинів проти земельних ресурсів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 331–335. URL: http://lsei.org.ua/6_2017/98.pdf.
15. Жевлаков Э.В. Субъект преступлений против природы. *Социалистическая законность*. 1986. № 5. С. 47–49.
16. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. Харків : Одісей, 2001. 462 с.
17. Криминологія : підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2020. 612 с.
18. Заїчко О.В. Криминологічна характеристика та запобігання незаконній порубці лісу : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Харків, 2019. 211 с.

УДК 343.8

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.5.2.23>

СТРЕЛЮК Я.В.

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВАХ ЗАКРИТОГО ТИПУ

THE REASONS AND CONDITIONS FOR THE COMMISSION OF CRIMINAL OFFENCES IN CLOSED-TYPE PENAL INSTITUTIONS

Актуальність статті полягає в тому, що кримінальним правопорушенням, що вчиняються в кримінально-виконавчих установах закритого типу, властива низка істотних особливостей, які необхідно враховувати під час визначення заходів їх запобігання. Такі особливості, структура і характер суспільної небезпеки кри-

© СТРЕЛЮК Я.В. – кандидат юридичних наук, здобувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності (ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»)

мінальних правопорушень, що вчиняються під час відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, належать також і до причинного комплексу пенітенціарної злочинності. Загальне визначення причин вчинення кримінальних правопорушень у кримінально-виконавчих установах закритого типу варто оцінити як вихідну наукову позицію. Вона зводиться до того, що під причиною розуміється явище (чи сукупність взаємопов'язаних явищ), яке породжує не тільки вчинення кримінальних правопорушень, а і передбачає наслідки, які можуть суттєво вплинути на функціонування кримінально-виконавчих установ закритого типу. Метою статті є розгляд причин та умов вчинення кримінальних правопорушень у кримінально-виконавчих установах закритого типу. Досягнення поставленої мети уможливиться за умови реалізації таких завдань: 1) наукове бачення вітчизняних і зарубіжних вчених на причини та умови вчинення кримінальних правопорушень у кримінально-виконавчих установах закритого типу; 2) розподіл їх на об'єктивні та суб'єктивні ознаки; 3) виокремлення причин і умов вчинення кримінальних правопорушень у кримінально-виконавчих установах закритого типу засудженими та персоналом. З'ясовано, що об'єктивною причиною вчинення кримінальних правопорушень у кримінально-виконавчих установах закритого типу може бути певна криминогенна ситуація, яка склалася у суспільстві та негативно впливає на свідомість засуджених під час відбування ними кримінального покарання. Незадоволення порядком і умовами відбування покарання, зневіра у майбутньому умовно достроковому звільненні породжує у засуджених психологічну готовність до вчинення нового кримінального правопорушення. Зроблено висновок, що причини та умови, що породжують і зумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у кримінально-виконавчих установах закритого типу, можна класифікувати на: а) об'єктивні, що пов'язані з джерелами загальної та пенітенціарної злочинності загалом; б) суб'єктивні, які пов'язані зі змістом організаційно управлінської діяльності під час виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Сформульовано авторське визначення причин і умов вчинення кримінальних правопорушень у кримінально-виконавчих установах закритого типу – це соціально-негативні явища, які спонукають особу, яка відбуває кримінальне покарання або виконує службові обов'язки, на вчинення в кримінально-виконавчих установах закритого типу кримінального правопорушення.

Ключові слова: *причини, умови, кримінальне правопорушення, установа виконання покарань, засуджений, персонал, запобігання.*

The relevance of the article is that criminal offenses committed in closed penitentiary institutions are characterized by a number of significant features that must be taken into account when determining measures to prevent them. Such features, structure and nature of public danger of criminal offenses committed while serving a sentence of imprisonment for a definite term also belong to the causal complex of penitentiary crime. The general definition of the reasons for committing criminal offenses in closed penitentiary institutions should be assessed as a starting point. It comes down to the fact that the cause is a phenomenon (or a set of interrelated phenomena), which not only gives rise to criminal offenses, but also provides consequences that can significantly affect the functioning of closed penitentiary institutions. The purpose of the article is to consider the causes and conditions of committing criminal offenses in closed penitentiary institutions. Achieving this goal is possible if the following tasks are implemented: 1) scientific vision of domestic and foreign scientists on the causes and conditions of committing criminal offenses in closed penitentiary institutions; 2) their division into objective and subjective features; 3) identification of the causes and conditions of committing criminal offenses in closed penitentiary institutions by convicts and staff. It was found that the objective reason for committing criminal offenses in closed penitentiary institutions may be a certain criminogenic situation that has developed in society and negatively affects the consciousness of convicts while serving their criminal sentences. Dissatisfaction with the order and conditions of serving a sentence, not believing in the future parole creates in convicts psychological readiness to commit a new criminal offense. It is concluded that the causes and conditions that give rise to and cause the commission of criminal

offenses in closed penitentiary institutions can be classified into: a) objective, related to the sources of general and penitentiary crime in general; b) subjective, which are related to the content of organizational and managerial activities in the execution of imprisonment for a certain period. The author's definition of the causes and conditions of committing criminal offenses in closed penitentiary institutions is a socially negative phenomenon that motivates a person serving a criminal sentence or performing official duties to commit a closed type of criminal offense in penitentiary institutions.

Key words: *reasons, conditions, criminal offense, penal institution, convict, staff, prevention.*

Вступ. У процесі дослідження кримінальних правопорушень, що вчиняються у КВУЗТ, ми встановили, що їм властива низка істотних особливостей, які необхідно враховувати під час визначення заходів їх запобігання. Такі особливості, структура і характер суспільної небезпеки кримінальних правопорушень, що вчиняються під час відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, належать також і до причинного комплексу пенітенціарної злочинності.

Загальне визначення причин вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ варто оцінити як вихідну наукову позицію. Вона зводиться до того, що під причиною розуміється явище (чи сукупність взаємопов'язаних явищ), яке породжує не тільки вчинення кримінальних правопорушень, а і передбачає наслідки, які суттєво можуть вплинути на функціонування КВУЗТ.

Як умови вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ виступають ті явища, що сприяють їх існуванню та розвитку в цих установах. Слід зазначити, що між причинами і умовами немає чіткої грани. Причини за певних обставин можуть перетікати в розряд умов, і навпаки, умови можуть переростати в причини.

Метою статті є розгляд причин та умов вчинення кримінальних правопорушень у кримінально-виконавчих установах закритого типу. Досягнення поставленої мети уможливиться за умови реалізації таких завдань: 1) науковий погляд вітчизняних і зарубіжних вчених на причини та умови вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ; 2) розподіл їх на об'єктивні та суб'єктивні ознаки; 3) виокремлення причин і умов вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ засудженими та персоналом.

Стан дослідження. Вивчення причин і умов вчинення кримінальних правопорушень було об'єктом уваги як вітчизняних, так і зарубіжних учених, серед них: Ю.В. Баулін, А.І. Богатирьов, І.Г. Богатирьов, В.В. Василевич, В.О. Глушков, Б.М. Головкін, В.В. Голіна, О.М. Джуца, А.І. Долгова, А.П. Закалюк, О.Г. Кальман, О.Г. Колб, І.М. Копотун, В.М. Кудрявцев, О.Г. Михайлик, С.С. Мірошніченко, М.С. Пузирьов, О.О. Натішев, М.О. Стручков, Є.Л. Стрельцов, А.Х. Степанюк, В.М. Трубников, О.О. Шкута та інші дослідники.

Проведений нами ґрунтовний аналіз останніх досліджень і публікацій та результати даних емпіричних досліджень свідчать, що проблема причин і умов вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ потребує комплексного міждисциплінарного підходу і вимагає від Міністерства юстиції України та Департаменту з питань виконання кримінальних покарань ДКВС України постійного контролю за діяльністю КВУЗТ.

Виклад основного матеріалу. Однією з важливих кримінологічних ознак вчинення кримінального правопорушення є його причини та умови.

Розроблення кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у КВУЗТ, та побудова на основі цього ефективної системи їх запобігання не можливі без дослідження факторів, що детермінують злочинну поведінку засуджених і персоналу, або, як справедливо зазначив зарубіжний вчений С.В. Бородін, «...без цього неможливо розробляти заходи, спрямовані на подолання злочинності» [1, с. 67–68].

З огляду на це варто погодитися з позицією зарубіжного вченого І.М. Зубова про те, що подолання злочинності багато в чому залежить від глибокого знання причин і умов, що породжують це явище, а також закономірностей його прояву [2, с. 21].

На думку зарубіжного вченого Г.А. Аванесова, саме злочинність виступає своєю власною причиною, породжує сама себе, відтворює себе, створює і зміцнює ґрунт, на якій виростають злочини [3, с. 189]. Процес відтворення злочинності полягає в тому, що вона заражає, розкладає, залучає до злочину нестійких осіб [4, с. 56]. Це відбувається за рахунок збереження, поширення, адаптації до обставин кримінальної психології, безпосереднього кримінального зараження частини населення, використання злочинцями механізмів прямого інструктування, навіювання, наслідування [5, с. 13].

Ураховуючи специфіку сучасного функціонування КВУЗТ, варто зауважити, що поява в них кримінальної субкультури, кримінальних традицій та звичаїв ще більше криміналізує її в очах суспільства і, як зауважує зарубіжний вчений С.Я. Лебедєв, саме ці негативні явища обґрунтовують самодетермінацію пенітенціарної злочинності [6, С. 140].

На думку більшості вітчизняних вчених, об'єктивні причини і умови вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ породжуються соціальними, політичними і економічними факторами, загальною кримінологічною ситуацією в країні, а також психологічними факторами особистісного характеру та умовами життя у місцях несвободи, а тому містять у собі специфіку цього життя [7, с. 313–315].

Об'єктивною причиною вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ, на переконання вітчизняних вчених, може бути певна криміногенна ситуація, яка склалася у суспільстві та негативно впливає на свідомість засуджених під час відбування ними кримінального покарання. Незадоволення порядком і умовами відбування покарання, відсутність надії на майбутнє умовно дострокове звільнення породжує у засуджених психологічну готовність до вчинення нового кримінального правопорушення.

Причини вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ слід також шукати в наявних і постійно мінливих суспільних відносинах між засудженими і між засудженими і персоналом, оскільки кримінальне правопорушення, як і будь-яке інше соціальне явище, зумовлено обставинами суспільного життя засуджених в умовах ізоляції.

До речі, вітчизняний вчений О.Г. Колб, досліджуючи установу виконання покарань як суб'єкта запобігання злочинам, виділив та обґрунтував дві головні групи детермінант злочинності в установах виконання покарань: зовнішні (загально-соціальні) та внутрішні (пенітенціарні) (ті, що характерні лише для місць позбавлення волі). Поіменований учений дійшов висновку про те, що в колоніях пріоритетними є останні, оскільки вони криються в самій природі кримінального покарання у виді позбавлення волі [8, с. 16].

Ряд вітчизняних і зарубіжних вчених як суб'єктивні причини вчинення засудженими кримінальних правопорушень у КВУЗТ відзначають: несвоєчасність виплати карткового боргу, надання допомоги адміністрації або органам правосуддя в припиненні або розкритті злочинів, відмова виконати вимоги лідерів злочинних угруповань [9, с. 16], порушення заборони на спілкування із засудженими з числа «відвернутих» [10, с. 118], образа, побиття, наклеп на адресу винного, крадіжку особистих речей, на ґрунті мужолозтва [11, с. 15] тощо.

Суб'єктивними умовами, що найчастіше сприяють вчиненню кримінального правопорушення у КВУЗТ, вітчизняні вчені вважають: наявність у значної кількості засуджених невротичних відхилень (переважно істерії, неврози) і психічних аномалій (психічні хвороби, психопатії тощо) [12, с. 49]. На жаль, чисельність таких проблемних категорій засуджених щороку зростає у КВУЗТ.

Самі по собі умови не можуть породити, спричинити наслідок, але у відповідній ситуації (обстановці, обставинах) сприяють реалізації дії причин.

Причини вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ зазвичай розділяються на три групи.

Перша стосується діяльності адміністрації КВУЗТ. Не секрет, що більшість засуджених сприймає адміністрацію установи негативно, вбачаючи в ній силу, покликану подавляти та підпорядковувати їх своїй волі, оскільки вона здійснює державний примус щодо засуджених. Легальні повноваження адміністрація нерідко доповнює нелегальними, що не впливають із норм закону. Результатом перевищення адміністрацією своїх повноважень стає посилення сприйняття її як ворожої, що дестабілізує обстановку у виправних колоніях [13, с. 62].

Друга група причин, що породжують вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ, навіюється умовами відбування покарань, пов'язаних з позбавленням волі. КВУЗТ – це замкнута система, яка за своєю специфікою прирікає засудженого на вимушене постійне підконтрольне і піднаглядне існування з боку не лише адміністрації, а й інших засуджених. Високий ступінь концентрації одностатевої маси засуджених на обмеженому просторі протягом досить тривалого часу не дає людині можливості побути на самоті, відпочити від шохвилинного спілкування з іншими людьми. Все це викликає негативні психічні стани, відчуття ворожнечі навколишньої обстановки [14, с. 103; 13, с. 115]. Зазначені чинники також призводять до посилення агресивних настроїв і ескалації напруженості серед засуджених.

Третя група причин вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ стосується особистості засуджених. Передусім у цю групу слід включити осіб, схильних до вчинення у КВУЗТ нового кримінального правопорушення, та раніше судимих. До неї також належать як психічно

нездорові засуджені [15, с. 36], так і ті, хто з огляду на сформований стереотип поведінки звик вирішувати багато питань шляхом насильства [16, с. 138; 17, с. 12–13].

Неабияку роль у детермінації вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ відіграє і поділ засуджених на неформальні групи, в результаті чого деякі з них, зважаючи на залежне й підлегле становище, служать «громовідводом» для породжуваної існуванням у виправних колоніях агресивності. Злочинна діяльність таких груп характеризується вчиненням злочинів, потерпілі (або свідки) від яких не звертатимуться до адміністрації з різних причин [18, с. 23].

Узагальнюючи вищевикладене, робимо висновок, що серед вітчизняних і зарубіжних вчених немає єдності щодо класифікації причин і умов вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ. Водночас майже всі науковці розглядають причини і умови вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ, виходячи зі специфіки діяльності цих установ.

Отже, не вдаючись до подальшої дискусії з цього приводу, ми дотримуємося позиції тих вчених, які поділяють причини і умови вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ на об'єктивні та суб'єктивні.

Тобто, на нашу думку, об'єктивні – це ті, які викликані криміногенною ситуацією у суспільстві, умовами соціального, політичного та економічного розвитку країни, появою соціальної нерівності між людьми. А суб'єктивні – це ті, для яких характерні особливості виховання, генетична спадковість, засудження за вчинене кримінальне правопорушення тощо.

Серед опитаного нами персоналу КВУЗТ кримінальну субкультуру, кримінальні традиції та звичаї як зовнішні причини вчинення кримінального правопорушення вказали 60,9% респондентів, 39,1% звернули увагу на недостатню захищеність у КВУЗТ засуджених від злочинних посягань на їх життя та здоров'я з боку інших засуджених.

З огляду на це варто підтримати позицію вітчизняного вченого О.Г. Кривушенко про те, що сьогодні постає низка питань щодо забезпечення уникнення конфронтації у середовищі засуджених, мінімізації традицій злочинного середовища. Починаючи із слідчого ізолятора, де насаджується кримінальна субкультура, пропагується (особливо серед молоді) панування «злодійського закону» над усіма засудженими, підтримується терор, розправа над слабкішими, існують непоодинокі випадки гомосексуальних насильницьких стосунків тощо [19, с. 124].

Внутрішні причини та умови знаходяться у свідомості самого засудженого і тісно пов'язані з його психічним станом та мотивацією відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

За результатами нашого дослідження суб'єктивною причиною вчинення кримінального правопорушення у КВУЗТ виступає: криміногенна мотивація, яка характеризується прагненням засудженого завоювати авторитет серед інших засуджених, довести своє значення і місце у злочинному середовищі, відповідати його звичаям і традиціям; конфліктна ситуація, що складається між окремими засудженими, а також засудженими і персоналом. Порождження якої, на думку зарубіжного вченого С.В. Федяєва, можуть викликати особисті неприязні відносини, що виникають на ґрунті ненависті, ревності, заздрості, помсти за участь в самодіяльних організаціях тощо [20, с. 143].

Тому постійне перебування засудженого у конфліктному середовищі, очікування агресії з боку інших засуджених, побоювання бути побитим або ображеним формує у людини захисну реакцію по відношенню до оточуючих, готовність у будь-який момент дати відсіч, навіть у тих випадках, коли насправді ніякої загрози немає.

Для характеристики причин вчинення кримінального правопорушення у КВУЗТ важливе значення має психічна установка особи, її ставлення до порядку і умов відбування кримінального покарання, взаємовідносини між самими засудженими, а також засудженими і персоналом.

Причини і умови вчинення кримінального правопорушення в КВУЗТ можна віднести до генетичного зв'язку, оскільки в КВУЗТ відбувають покарання у виді позбавлення волі раніше судимі, в умовах суворої ізоляції, а тому природно, що це стає додатковим фактором психологічної напруженості в їх середовищі. Але ізоляція від суспільства не єдина причина вчинення кримінальних правопорушень в КВУЗТ.

При цьому ізоляція засуджених як сутність покарань, пов'язаних з позбавленням волі (саме вони реалізуються у КВУЗТ), тягне за собою низку криміногенних соціальних наслідків. Серед них можна виділити такі:

– негативне ставлення до вимог режиму засуджених, схильних до вчинення кримінального правопорушення у КВУЗТ. А режим як засіб виправлення і ресоціалізації тісно пов'язаний з ізоляцією обмеження у правах і свободах засуджених.

Опитування засуджених показало, що 60% не задоволені режимом у КВУЗТ і вважають, що виконання законних вимог адміністрації КВУЗТ є для них принизливими. Однак 25% опитаних навпаки вважають, що режим і ізоляція у КВУЗТ стимулюють їх поведінку на виправлення і ресоціалізацію. На жаль, 15% взагалі утрималися від відповіді про роль режиму в КВУЗТ;

– позбавлення засуджених, які відбувають покарання у КВУЗТ, можливості (або можливості істотно обмежені) підвищити рівень своєї освіти та професійної кваліфікації. Та освіта, яку засуджені здобувають в установі, здебільшого є низької якості;

– середовище у КВУЗТ може сприйматися як агресивне й вороже, людина постійно боїться бути ображеною, скривдженою, побитою, виштовхнутою зі звичного оточення. Через це вона, очікуючи насильство, постійно напружена, ніби тримає кругову оборону, сама може вдаватися до насильства як способу захисту від реальної чи уявної небезпеки, загалом у неї формується агресивна установка по відношенню до оточуючих, постійна готовність до відсічі;

– КВУЗТ є головними носіями тих антигромадських правил і норм, які зазвичай іменують злочинними, а іноді злодійськими. У цьому відношенні з тюремним середовищем, точніше – з її елітною частиною не можуть зрівнятися навіть злочинні організації мафіозного типу. Останні набагато ширше і повсякденно контактують із позитивним соціальним (законослухняним) середовищем і, навіть не бажаючи цього, відчувають його вплив. Своєю чергою пенітенціарне середовище з огляду на свою закритість об'єктивно позбавлене подібного впливу.

З огляду на викладене можемо констатувати, що ізоляція людини від широкого соціального середовища, неможливість вільного вибору кола спілкування під час перебування у КВУЗТ активно сприяють подальшій дезадаптації особистості, ще більшій дистанційності її від суспільства, і тому виступають потужним криминогенним стимулом.

Ось чому Міністерство юстиції України під час перевірок КВУЗТ має звертати увагу на заходи, які застосовує адміністрація у запобіганні вчиненню в установі нового кримінального правопорушення. Особливий контроль і нагляд у цьому контексті відводиться також і органам прокуратури під час відвідування КВУЗТ.

Хоча, як показало дослідження, у КВУЗТ, де панує належна дисципліна і адміністрація відповідно контролює поведінку засуджених, постійно дотримуючись вимог режиму, правил внутрішнього розпорядку, забезпечує безпеку засуджених, кримінальні правопорушення вчиняються рідше.

Висновки. З огляду на викладене причини та умови, що породжують і зумовлюють вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ, можна класифікувати на: а) об'єктивні, що пов'язані з джерелами загальної та пенітенціарної злочинності загалом; б) суб'єктивні, які пов'язані зі змістом організаційно управлінської діяльності під час виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Сформульовано авторське визначення причин і умов вчинення кримінальних правопорушень у КВУЗТ – це соціально-негативні явища, які спонукають особу, яка відбуває кримінальне покарання або виконує службові обов'язки, на вчинення у КВУЗТ кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Бородин С.В. Борьба с преступностью : теоретическая модель комплексной программы. Москва, 1990. 272 с.
2. Зубов И.Н., Минаев В.А. Зависимость вероятности рецидива от времени, прошедшего с момента освобождения из ИТУ. Проблемы уголовной ответственности, исполнения наказания и перевоспитания осужденных. Сборник материалов III Межвузовской научно-практической конференции адъюнктов и соискателей. Москва : Изд-во ВНИИ МВД СССР, 1982. С. 21–25.
3. Аванесов Г.А. Криминология и социальная профилактика. Москва : Академия МВД СССР, 1980. 526 с.
4. Сахаров А.Б. Научно-исследовательские вопросы советской криминологии. Правоведение. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1984, № 1. С. 51–57.
5. Долгова А.И. Системно-структурный характер преступности. *Вопросы борьбы с преступностью*. Москва : Юрид. лит., 1984, № 41. С. 3–16.
6. Лебедев С.Я. Понятие самодетерминации преступности. Криминальная субкультура, криминальные традиции и обычаи как факторы самодетерминации пенитенциарной преступности. Пенитенциарная криминология : учебник ; под ред. Ю.М. Антоняна, А.Я. Гришко. Рязань : Академия права и управления Федеральной службы исполнения наказаний, 2009. С. 138–160.
7. Курс криминології. Особлива частина : підруч. [у 2 кн.] / [Корнієнко М.В., Романюк Б.В. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. 480 с.

8. Колб О.Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ, 2007. 32 с.
9. Анисимков В.М. Тюремная община: «вехи» истории. Москва, 1993.
10. Затона Р.Е. Борьба с преступностью в местах лишения свободы и криминальная субкультура. *Пенитенциарная преступность: история и современность*. Владимир, 2003.
11. Журавлев М.П., Каретников И.В. Факторы, влияющие на состояние, структуру и динамику преступности в ИТУ. Москва, 1978. 28 с.
12. Діяльність органів прокуратури з протидії злочинам, що вчиняються у виправних колоніях: наук.-практ. посіб. / Горан В.А., Карпенко О.О. та ін.; за ред. Г.П. Середи. Київ : Національна академія прокуратури України, 2014. 234 с.
13. Саркисов Г.С. Преступления осужденных: причины и предупреждение. Основные проблемы пенитенциарной криминологии; отв. ред. : Сахаров А.Б. Ереван : Айастан, 1988. 280 с.
14. Антонян Ю.М. Преступность в местах лишения свободы и ее причины. *Уголовное право*. 2002. № 4. С. 101–104.
15. Данилин Е.М., Строева Г.В. Характеристика личности осужденных (социально-психологический портрет). Москва, 2004. 42 с.
16. Руденко А.С. Особенности формирования личности пенитенциарного преступника. *Пенитенциарная преступность: история и современность*. Владимир, 2003.
17. Фомин Н.С. Вопросы дифференциации и индивидуализации воспитательных воздействий на осужденных в новых условиях деятельности УИС. Домодедово, 1999.
18. Барабанов Н.П. Криминологические, уголовно-правовые и организационные меры предупреждения формирования преступных групп и их криминальной деятельности в исправительных колониях : моногр. Рязань : Академия права и управления Минюста России, 2004. 203 с.
19. Кривушенко О.Г. Особиста безпека засуджених та персоналу: проблеми та шляхи їх вирішення. *Актуальні проблеми захисту прав людини, що перебуває в конфлікті зі законом, крізь призму правових реформ: зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 25 жовт. 2018 р.). Київ: Ін-т крим.-викон. служби.; ФОП Кандиба Т.П., 2018. 336 с.
20. Федяев С.В. Детерминанты насильственной преступности в исправительных учреждениях. *Пенитенциарная преступность: история и современность*. Владимир, 2003.